

**Uitreiking van de Orde van de Vlaamse Leeuw
aan Mark Elchardus
te Aalst op 1 juli 2023**

**Toespraak door prof. Matthias E. Storme
Voorzitter van de Orde van de Vlaamse Leeuw**

Hoogedelgestrenge burgemeester en schepenen in wier stad wij opnieuw te gast zijn,
(men moet altijd eerst de plaatselijke goden eren),
Hooggeachte collega Elchardus, familie en vrienden
en eerdere dragers van de Orde van de Vlaamse Leeuw,
Dames en heren vertegenwoordigers van ons volk op de verscheidene niveaus,
Waarde landgenoten uit Noord- en Zuid-Nederland !

Zoals U weet wordt de Orde van de Vlaamse leeuw sinds 1971 regelmatig toegekend, vandaag voor de 41^e maal, ter erkenning van verdiensten in verband met onder meer "een consequente en kordate houding in de sociale en culturele ontvoogding van de Vlaamse gemeenschap". Daarvoor eren we vandaag prof; emeritus Mark Elchardus.

Met hem eren we natuurlijk niet voor het eerst een wetenschapper, we eerden reeds meerdere historici, literatuurwetenschappers en een filosoof, maar wel voor het eerst een wetenschapper die op de eerste plaats socioloog is, in het bijzonder cultuursocioloog. In het licht van de doelstellingen van de Orde eren we prof. Elchardus als een gemeenschapsdenker bij uitstek, een denker van de gemeenschap als essentieel voor de sociale en culturele ontvoogding van het individu, een denker die daarbij wetenschappelijke fundamenten heeft gelegd voor de nood aan gemeenschap en de vorm die deze gemeenschap al dan niet kan - en mogelijks moet - aannemen.

En hoewel prof. Elchardus al wel eens op televisie is verschenen, behoort hij niet tot de kletsende klasse maar tot de denkende, schrijvende en onderwijzende klasse.

Hij heeft het wetenschappelijk oeuvre waarop ik alludeerde doorheen de tijd opgebouwd met een hele reeks studies over voor de gemeenschap in het algemeen en onze gemeenschap in het bijzonder belangrijke ordeningselementen zoals de tijdsordering, over het onderwijs, over het middenveld, over de betekenis van de democratie voor een gemeenschap en haar leden, of over de positieve of negatieve rol van voor democratie relevante instituties zoals de media - dan denk ik aan het boek de Dramademocratie uit 2002.

Vijfentwintig jaar geleden leerde ik een deel van zijn werk kennen en leerde hij me dieper nadenken over de democratie. Ik onthield ervan, kort samengevat dat de democratie het scheppen inhoudt van een openbare politieke ruimte, dit is een ruimte voor politiek handelen waarin burgers gelijke rechten hebben, beslissingen door representatieve instellingen worden genomen en het volk ook effectief inspraak heeft. Ik leerde toen reeds uit zijn analyses dat de bedreiging van de democratie minder te maken heeft met het tekortschieten van de gelijke rechten als met het tekortschieten van representativiteit en participatie. Ik werkte dat toen in mijn eigen woorden - waarvoor prof. Elchardus natuurlijk niet verantwoordelijk is - verder uit in een rede die eindigde met het citeren van de toespraak van Iwein van Aalst uit 1128¹.

¹ "Democratie, hoe is het mogelijk ? Over de randvoorwaarden voor een daadwerkelijke democratie", lezing VVA-ledendag 1 april 2000, <http://www.storme.be/opsomer2000-storme.html>, ook in *9. Ad-vocare, Juridisch cahier* 2000-2001 nr. 1 (september 2000), p. 10-15.

Prof. Elchardus bleef verder onderzoek voeren, wetenschappelijke bijdragen schrijven en nadien ook vele jaren columns in op de eerste plaats De Morgen. Ze begonnen stilaan kleine schokgolven te veroorzaken.

Hij exploreerde wat hij noemde nieuwe sociale en culturele ruimtes in de bundel "De symbolische samenleving" met een dieper graven in "Voorspelbaar uniek", en uit de titel kan men al een en ander afleiden. Over de hang van het individu naar uniciteit en eigenheid, waarbij men in die hang toch zo voorspelbaar en conformistisch is. Hij schreef verder over de sociologie van het geluk. Gelukkig werd in het muzikaal intermezzo daarnet "Gelukkig zijn" gezongen en niet "Zichzelf zijn", al worden beiden vandaag op grote schaal verward.

De opgedane kennis en onderzoek culmineerde in 2021 met het magnum opus *Reset*, ondertiteld "Over identiteit, gemeenschap en democratie", spoedig gevolgd door "Vrijheid Veiligheid" en tenslotte eerder dit jaar "Over grenzen".

In zijn werk toont Elchardus de destructieve gevolgen voor de gemeenschap en daarmee ook voor het welzijn van de leden ervan, van ideologieën en machtsstructuren die de verbondenheid met particuliere politieke en culturele gemeenschappen verwerpen, die het individu verabsoluteren en diens vrijheid zien in de verwerping van het geworteld zijn in een gemeenschappelijke cultuur, in de verwerping van elk verband dat niet zelf gekozen is, zoals de lotsverbondenheid door afstamming, omgeving of natie. We vinden dit onder meer in een bepaalde vorm van globaliserend liberalisme, naast andere vormen van individualisme die vandaag de bon ton zijn.

In het vertoog van dergelijke ideologieën wordt het woord gemeenschap vooral te onpas gebuikt voor elke lobby of belangengroep maar de echte gemeenschap verworpen, de gemeenschap die zelfbesturend kan zijn omdat ze mensen verbindt in hun diversiteit die de uiteenlopende functies en rollen vervullen die daarvoor nuttig en nodig zijn, in het bijzonder de bij uitstek zelfbesturende gemeenschap, de natie of volksgemeenschap. In *Over Grenzen* (p. 57) citeert Elchardus Ferdinand Tönnies met diens synthese dat "In een gemeenschap (*Gemeinschaft*) blijven mensen samen ondanks alles wat hen scheidt, terwijl in een maatschappij (*Gesellschaft*) mensen gescheiden blijven ondanks alles wat hen samenbrengt" en hertaalt dit als "gemeenschap vertaalt diversiteit in overkoepelende identiteit, maatschappij laat diversiteit bestaan als atomisering". Die maatschappij kan evenwel niet overleven en geen welzijn brengen zonder elementen van gemeenschap. Die noodzaak aan gemeenschap kan met de moderne staat verzoend worden, maar slechts wanneer die een aantal kenmerken heeft, met name ten eerste democratie als soevereiniteit van het volk, ten tweede het verschaffen van sociale zekerheid aan de leden ervan en ten derde de ontwikkeling van een nationale culturele identiteit.

Immers, "een democratie kan niet zonder hechte gemeenschap en verbondenheid. Je nationale identiteit is bepalend voor je handelingsbekwaamheid, voor je sociale zekerheid, je kans op onderwijs, je veiligheid; voor wat je als individu kan doen " (in *Reset*).

Een leefbare samenleving bestaat dan ook, zo benadrukt Elchardus, uit mensen die bereid zijn een identiteit te delen eerder dan enkel maar zichzelf te willen zijn in hun allerindividueelste identiteit (*Over grenzen* p. 172-173). Daarmee is de essentie gezegd van het hele debat over identiteit en identiteiten, wat ik wat simplistisch zou willen noemen het debat over goede en slechte identiteit.

In *Over grenzen* besluit Elchardus, met een knipoog naar Prediker "alle dingen onder de hemel hebben hun tijd" dat dit geen tijd is voor kosmopolieten (*Over grenzen*, p. 171): "Dit is een tijd voor gemeenschapsdenkers, gemeenschapsbouwers en inclusieve nationalistes, van links en rechts, en uit het centrum, kortom een tijd voor mensen die vanuit grenzen durven denken", tijd voor "een beleid waarbij men de welvaart, het welzijn en de veiligheid van de eigen gemeenschap voorop durft te stellen" - wat zoals in het boek duidelijk uiteengezet niet strijdig is met internationalisme ! -, maar wel een opdracht om eindelijk het imperialisme achter ons laten en te kiezen voor gemeenschap en natie, ook genietend en lerend van de diversiteit van de wereld.

Ik kan het dan ook niet laten een andere Limburger, zij het niet van Sint-Truiden, te citeren met een tekst met overlappende ideeën, jawel een lied gezongen Miel Cools op een tekst van Bert Broes:

*Dit is de tijd dat van land tot land, de stormwind waait
Die zucht van eeuwen lijden, die zuiv'ren zal*

*En 't kaf van 't koren scheiden, dat schrijlings op een wolkenrand
Voor nieuw geloof, de nieuwe eng'len rijden: dit is de tijd!
Dit is de tijd dat van straat tot straat, de boodschap kruipt*

*Dat tirannen moeten wijken, dat jonge handen nieuwe maten ijken
Dat morgen als de gongslag slaat, de meters zijn
Voor armen en voor rijken : dit is de tijd !
Dit is de tijd dat van huis tot huis,
de zekerheid groeit Dat 't ergste is gelden,
de zekerheid dat 't hardste is gestreden
En 't oude spel van 'kat en muis' verleden wordt
Waarover walsen reden : dit is de tijd !*

Om al deze redenen en vele andere hebben we U de Orde van de Vlaamse leeuw toegekend en wil ik nu met groot genoegen U nu het hieraan verbonden zilveren plakket overhandigen, waarna U zelf het woord krijgt.